

Kui eesti keeles on raske õppida... Soovitusi logopeedilt

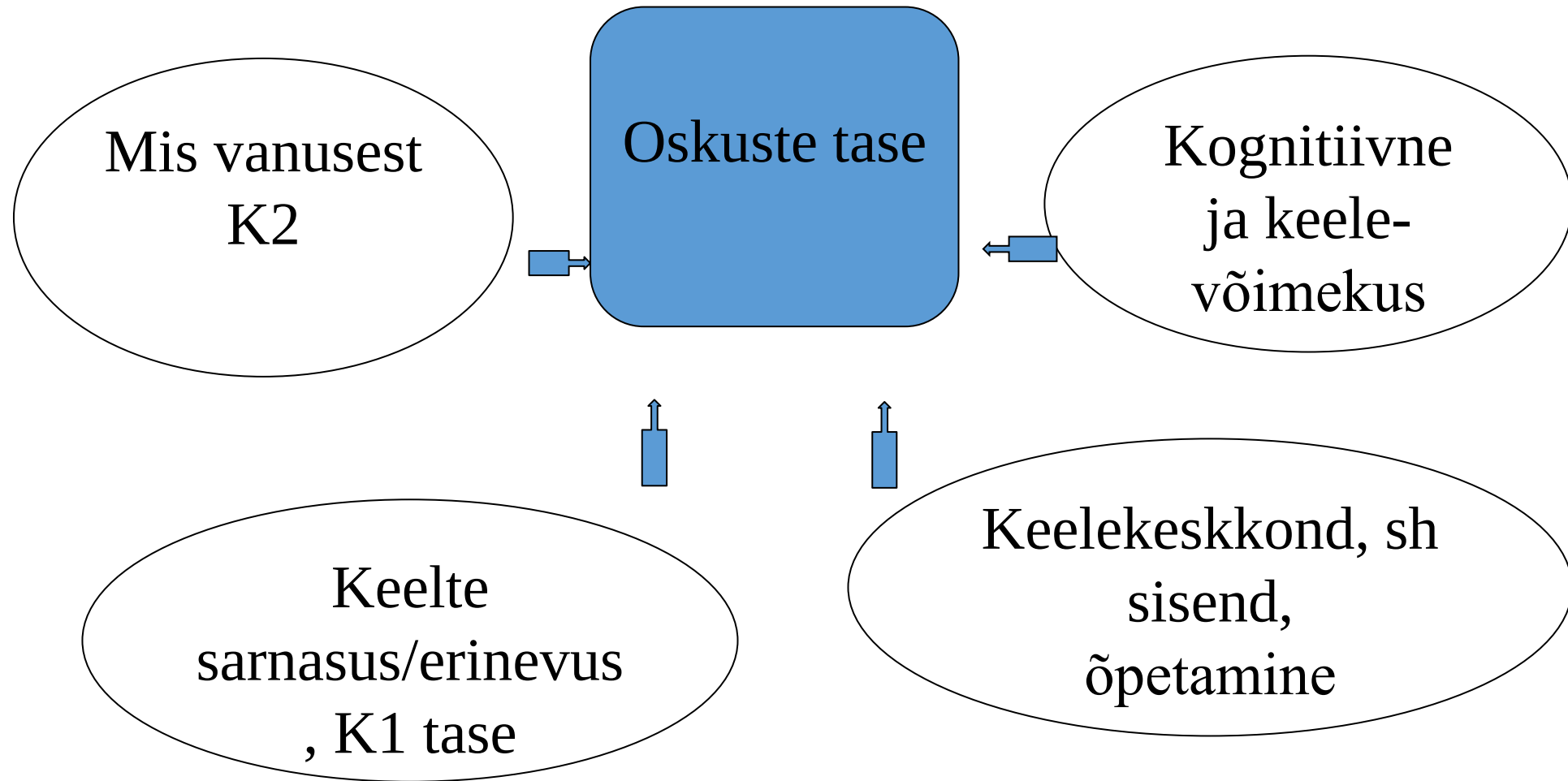
Merit Hallap

Luunja Keskkooli logopeed

merit.hallap@luunja.edu.ee

12.04.2023

Eesti keele kui teise keele (K2) omandamist mõjutab

Alustama peab: õpilase arengu hindamine

- Õpilase taust
- Eesti keele oskus
- Emakeele oskus
- Suhtlemine
- Kognitiivsed võimed (psühholoogiga koostöös)
- Ainealased teadmised-oskused
- Raskused õppetöös osalemisel

Keele omandamise võime kahjustusele viitab

- Sisend (keelega kokkupuude) ja keeleoskuse tase pole vastavuses
- Aeglane arengudünaamika
- Õpitu kiire unustamine
- Õpitu ei rakendu uues olukorras/ülesandes (sh ei esine pos ülekannet K1-st K2-e)
- Nii kõne mõistmise kui loome raskused (kõnesujuvuse probleemid: pausid, sõnakordused, ütluse katkestused)
- Morfoloogia omandamine raske
- Lugemis- ja kirjutamisraskused
- Suhtlemisprobleemid
- Motivatsiooni kiire langus, puudus (liiga raske!)

Mida laps suudab eesti keeles_1

1. Vaikne periood

- kohanemine uue keskkonnaga, keelega
- mitteverbaalne suhtlemine
- mõnede sõnade, ütluste (korralduste) mõistmine tuttavas situatsioonis (nt *Tule siia! Istu! Vaata! Kuula! Pane...*)
- mõnede (sageli korduvate) sõnade/ütluste kordamine/matkimine (*Mina ka! Tule siia! Ei taha!*)
- K1 kasutus ja nn pseudokeel (eesti keele kõla/intonatsiooni matkimine)

2. Esmane eesti keele kasutus

- igapäevaste lihtsate korralduste/küsimuste mõistmine tuttavas olukorras, osaliselt toetudes aimamisele
- rohke valmisväljendite (holofraaside) kasutus (nt *Ei taha süüa, mina ka tulen, lähme sööma, lähme õue, jookseme ära, viska palli, ära löö, õpetaja tuleb....*)
- lühikesed vigadega ise loodud ütlused (nt *Mina taha ei õue pro Ma ei taha õue minna*)

Mida laps suudab eesti keeles_2

3. **Suhtluskeele** (J. Cummins: BICS – *Basic Interpersonal Communication Skills*) omandamine

- tuttavates situatsioonides suuliste ütluste hea mõistmine (NB! Suuline keelekasutus on erinev kirjalikust kõnest)
- kontekstiga seotud, igapäevane suuline keelekasutus, eelkõige sotsiaalses suhtluses
- raskused õppetegevustes erinevate tööjuhendite mõistmisel; tekstide mõistmise pole enamasti jõukohane (mõistavad vähe infot ja valesti)

NB! Suhelda saab vigadega; tähelepanu tähenduse edasiandmisel; võimalik tugev keelte vastasmõju

4. **Mõtlemiskeele** (J. Cummins: CALP – *Cognitive Academic Language Proficiency*) omandamine

- hea suulise kõne (sh tekstide) mõistmine; kujuneb kirjaliku kõne mõistmine
- dekontekstualiseeritud keelekasutus, sh kirjalik
- jõukohane on uute teadmiste omandamine (keele tunnetuslik funktsioon)
- keelte vastasmõju vähenemine

⇒Vrdl Euroopa Nõukogu keeleoskussüsteemi tasemed (A1-C2), st keele õppimine formaalses õppes

Sisend

⇒ **Kvantiteet**: kui palju on vaja/piisav?

⇒ **Kvaliteet**

- a) **arvestab keeleoskuse taset (n+1)!**
- b) annab emakeelena kõneleja
- c) räägivad erinevad inimesed
- d) Loetakse erinevaid tekste

Õp kõne ja õppematerjal on sisendiks. Sisend võib olla keelelist arengut toetav või pidurdav.

Keelepuudega laps töötleb sisendit aeglaselt ja ebaefektiivselt → õpib palju vähem kui eakohase arenguga laps ja õpib ka valesti

Kõnetaju roll

- Eelneb kõneloomele
- Aluseks teadmiste omandamisele
- Raske hinnata:
 - Kõneloome kaudu (nt küsimustele vastamine)
 - Mittekõneline reageerimine

Vajab rohkem tähelepanu, kui sellele tunnis pööratakse!

Kõnetaju tasandid

- Tähele panna, kuulda ütlust, ära tunda foneemid (kirjalikus kõnes grafeemid)
- Ära tunda sõna ja selle tähendus kontekstis

(kibe rohi, kõrge rohi)

- Ära tunda lausemall, sõnadevahelised seosed lauses → lause tähendus
- Mõista ütluse tähendust → mõtet

(kirjalikus kõnes: teksti tähendust → mõtet)

Teadmiste (s.o kultuuri) roll mõistmisel!

NB! Mida rohkem laps saab aru öeldust, seda enam ta keeleliselt õpib; teiskeelset kõnet kuulav/lugev laps väsib kiiremini!

Muukeelne õpilane vajab teksti korduvat lugemist ja analüüsi

Vaata joonlaua skaalale umbes nii kaugelt, et püsti pandud tööraamat mahub silmade ja joonlaua vahele.

⇒Tööjuhendite mõistmine (ühenda joonega..., kirjuta lünka..., tõmba joon alla..., kirjuta puuduv...., leia lausest /tekstist..., tee ring ümber....)

⇒Milliseid küsimusi küsib õppematerjali kohta õpetaja – kas vastuse sõnastuse saab (osaliselt) küsimusest, leiab tekstist või tuleb ise täielikult moodustada?

Keerulised konstruktsioonid mõistmiseks

- Võrdluskonstruktsioonid (matemaatika!)

Tiina on pikem kui Kai, aga lühem kui Pille.

- Ruumi- ja ajasuhet väljendavad konstruktsioonid

Puu kasvab maja taga põõsast paremal.

Isa töötas õhtust hommikuni.

- Atributiivsed (kuuluvus) konstruktsioonid

Ema sõbra prillid läksid katki.

- Ebaharilik sõnajärg

Lehetäisid söövad lepatriinud.

- Põimlaused, hõlmavad konstruktsioonid

Enne seda, kui kooli läksin, pesin ära põranda.

Sõnavara: tüüpilised raskused mitmekeelsetel

- Suure kasutussagedusega sõnade ülekasutus (*nt teeb, paneb*)
- Sõnade kasutamine piiratud tähenduses
- Ebatäpne sõnakuju kasutus (*nt maasukas pro maasikas*)
- Kõlalt sarnaste sõnade eristamisraskus (*nt kook – kokk*)
- Tähenduselt sarnaste sõnade segiajamine (*nt joob – joodab; õpib-õpetab*)
- Kujundliku keele piiratud mõistmine ja kasutus (*keelt hammaste taga hoidma, puru silma ajama, kuldsed käed...*)
- Sõnaloomine (tuletamine) (*nt triibuline-täpiline-ruuduline-lilleline*)
- Vähe omadussõnu (missugune?) ja mäarsõnu (kuidas?), nende segistamine

(*Kuidas läinud on? Ikka hea pro hästi*)

Raskused ütluse grammatilises vormistuses

- Sõnade järjekord lauses (oluline kindlasti kirjalikus kõnes)

N: tegevuse viis

Kõik kuulasid tähelepanelikult lektorit

Все внимательно слушали лектора

- Sidendite valik : kui = когда (aeg), если (tingimus), чем(võrdlus)

Millal (pro Kui) mina tantsin, kõik näevad, mida ma mõtlen (Tantsud tähtedega).

- Käänevormide ja tegusõnavormide kasutus (vene k 6 käänet vs. eesti k 14 käänet)

NB! **Sihitiskäänded** (*osta laud!*, *ostsin eile laua*; *olen poes ja ostan lauda*)

- ma- ja da-tegevusnimi (*pean hüppama, tahan hüpata*)

Vt D. Maisla „Vigade parandamine. Keeleõpetaja metoodikavihik“. TEA, 2001.

Näide: lapse ülesanne on moodustada pildi kohta lause

Mis osaoskused?

Kuidas aidata mitmekeelset õpilast?

Lause moodustamise osaoskused

- a) Lausemalli valik (kui ei ole ette antud)
- b) Sõnade valik ja sobitamine
- c) Sõnavormide valik
- d) Sõnade järjestamine

Erinevad harjutuste tüübid

- *Lause lõpetamine
- *Lause sisu → vormi verifitseerimine (kas nii on õige?)
- ***Lause moodustamine näidise järgi**
- *Lause moodustamine skeemi järgi: _____, et _____.
-kui skeemil on osad sõnad ette antud (___ kaevab___, et _____)
- *Lause moodustamine etteantud sõnadest (sõnad õiges vormis või algvormis)

Kirjaliku kõne (kirjutamise) peamised vormid

⇒ Ärakiri

⇒ Etteütlus

⇒ Nö loov kirjutamine (nt pildi kohta sõna, lause; jutt)

- Suulise kõne peegeldus kirjalikus

- Põhilised vead:

- a) sõnajärg lauses

- b) eesti keele sihitise käänded

- c) infinitiivide kasutus (*hüppama-hüpata*)

- d) tähekasutusreeglivead (lühike-pikk-ülipikk häälik)

Eripedagoogilised põhimõtted (kui õpilasel on raske)

⇒ Otsustage, **mida on mõistlik õpetada**: lähtuma peab lapse vajadustest (mida laps õppetegevustes vajab, st mis aitab paremini klassis/aines toime tulla).

KÕIKE (mida teised õpivad) EI JÕUA ÕPETADA JA POLEGI VAJA! TULEB TEHA VALIK!

Materjali valik (sh koostamine, kohandamine).

⇒ Õpetada **korraga vähe(m)**

Nt ei saa korraga

- õpetada uusi sõnu ja kohe nendest sõnadest moodustama uut grammatilist vormi;
- õpetada häälik- ja foneemanalüüsi
- kolme lauselõpumärki (.?!)

⇒ Pöörata eelkõige tähelepanu info **mõistmisele**

Vaid see, mis on arusaadav, jääb (osaliselt) mällu

⇒ **Pidevalt tuleb korrata** seda, mis on juba õpitud (et see „ära ei kaoks“).

⇒ **Suulise kõne kasutus õppeprotsessis** peab olema algul esikohal (kirjaliku kõne omandamine on raske ja sellele ei saa (vähemalt alguses) eriti toetuda).

⇒ Õpetaja kõne on sisend lapse eesti keele oskuse kujunemisel ja teadmiste omandamisel. Õpetaja peab õppima **jälgima oma kõnet!**

Rääkige vähe, aeglaselt, tehke pause, korrake olulist infot, püüdke arvestada lapse eesti keele oskuse tasemega (n+1).

⇒ Piiratud keeleoskusega õpilasele **ei sobi** (vähemalt suhtluskeele tasemel) domineerivalt **verbaalsed meetodid**. Valima peab ka lihtsamaid võtteid (nt lause lõpetamine on lihtsam kui küsimusele vastamine; nt sõnade sobitamine on lihtsam kui sõnade asendamine jne).

⇒ Õppimise käigus on vajalik **pidev abi** (nt *kas-küsimus (kas lind lendab või kõnnib?; keeleüksuse alguse ütlemine (si..→sipe....sipelgas), näidis (mul on kaks saia, sul on kaks ... leiba)*

IÕK

- Kas imevahend?
- Kellele?
- Kes koostab?
- Mida sisaldab?

Kuidas aidata piiratud keeleoskusega õpilast?
Mida olete valmis tegema? (olete teinud)

Kuidas aidata_1 (õpetaja jaoks lihtsamad võimalused)

- ⇒ Õppematerjali lihtsustamine: nt mahu vähendamine (vt ka hev.edu.ee)
- ⇒ Vajaliku info märkimine õppematerjalis (mida kindlasti on vaja teada)
- ⇒ Visuaalsed abivahendid (pildid, skeemid, mõistekaardid...)
- ⇒ Lisaaja andmine (nt hindavates töödes)
- ⇒ Abivahendid hindamise protsessis (nt õpiku kasutus, reeglid; lihtsustatud tööjuhend, lisanäited, emakeelne töö?)
- ⇒ Tunni ajal Google translate'i kasutusvõimalus
- ⇒ Eelnev/järgnev teemaga/terminitega tutvumine emakeele vahendusel
- ⇒ Konsultatsioonid (ainult muukeelse(te)le)
- ⇒ Kaasõpilase (muukeelse) toetus (õp juhendamisel)
- ⇒ Tööjuhendite tõlkimine (lapsevanema abi?)
- ⇒

Kuidas aidata_2 (töömahukad abi võimalused)

- ⇒ Lisamaterjali otsimine
- ⇒ Ainesõnastiku loomine (sh tüüpilised töökorraldused eesti keeles ja emakeeles)
- ⇒ Individuaalne eeltöö muukeelse õpilasega (nt enne tundi, tunni algul..)
- ⇒ Lühikokkuvõtte teemast lihtsas keeles
- ⇒ Hindavate tööde lihtsam variant (nt valikvastused, st äratundmine)
- ⇒ Koostöö eesti keele kui K2 õpetajaga
- ⇒ Koostöö eraõpetajaga
- ⇒

Aitäh osalemast!